

“En ganske anden Strandvej”

Blichers vestkyst mellem betragtning og brug

“ Tænk for alting ikke paa den der ved Øresund! hvor man en heel Time rejser igjennem bare Haver og Lystlunde, og mellem hele Gader af bare Lyststeder, det ene smukkere end det andet; hvor Flora idelig tilvifter os sin berusende Duft, og Pomona frister os med sine ambrosiske Frugter; hvor Havet med sine Snekker slynger sig lyseblaat tindrende, liig en Canal besejlet af Svaner; hvor, paa de milde Midsommersdage, hele Hovedstadens pynkelige Verden iler caravanevis frem og tilbage mellem de røgoverhængende Huse derinde og de løvomhængende Telte derude. - Nej nej! det er en ganske anden Strandvej, jeg nu vil føre Dig. (Blicher 2013, 58)

Med disse ord opfordrer Steen Steensen Blicher (1782-1848) den indskrevne læser af rejseberetningen *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen* (1839) til at lægge sine forestillinger om kysten væk, for uden fordomme at kunne opleve den kyststrækning, som læseren nu skal med på. Passagen er struktureret som en negativ simili; mest plads er viet til at beskrive det, som *ikke* har med vestkysten at gøre – opdyrket jord, forlystelsessteder, et stillestående, lyseblåt hav og en københavnsk elite. Først efter denne lange introduktion til det, som vestkysten ikke er, stilles læseren i udsigt at skulle følge strækningen mellem Lønstrup og Råbjerg, en færdsel, som ikke er på menneskets præmisser som ved Øresundskysten, men på havets: “Ja! det gaaer an: vi har netop Ebbe, og saa kunne vi age paa den nys overskyllende Havstok” (s. 58).

Passagen udtrykker den overbevisning, at vestkysten er en fuldstændigt unik egn, som ikke kan sammenlignes med de kyster – især ved Øresund – som hidtil havde præget litteratur- og kulturhistorien. Samme synspunkt havde Blicher allerede fremført i tre tidligere noveller, som helt eller delvist foregår ved vestkysten: “Eneboeren paa Bolbjerg” (1834), “14 Dage i Jylland” (1836) og “Marie – en Erindring fra Vesterhavet” (1836). Disse noveller præsenterer læseren for vestkysten som en barsk og dramatisk egn, hvor både sanseapparatet og fatteevnen konstant udfordres af den vilde natur. Hans mest omfattende arbejde med området er dog den nævnte rejseskildring, som udgør omdrejningspunktet for denne artikel. Rejseberetningen beskriver en fodrejse

langs vestkysten, som Blicher foretog i 1838. I en række kapitler med titler som “Klitboerne”, “Vestervig” og “Milerne” præsenteres læseren af værket for en landsdel præget af hårdt arbejde, ressourceknaphed og en lunefuld natur. Mødet med vestkysten filtreres dog gennem en række kulturelle og litterære linser, herunder landskabsmaleriet og det sublime som æstetisk kategori. Fortællerens udefrakommende, æstetiserende blik på lokalbefolkningen og deres hverdag fører til en mængde interessante spændinger mellem det, jeg i artiklens undertitel har kaldt betragtning og brug, og det er disse spændinger, der udgør afsættet for artiklen. Gennem analyser af stederne, karaktererne og fortællestrategien i Blichers vestkystlitteratur argumenterer jeg for, at vestkystens status som “en ganske anden Strandvej” stammer fra dens unikke dobbeltstatus som både landskab og arbejdsplads.

Blicher var den første forfatter, som skrev om den jyske vestkyst, og hans tekster blev skoledannende. Allerede i H.C. Andersens roman *O.T.* fra 1836, to år efter Blicher med udgivelsen af “Eneboeren paa Bolbjerg” havde åbnet døren til en litterær indtagelse af vestkysten, beskriver studenten Otto en storm ved Vesterhavet, som han oplevede i sin barndom. Hertil svarer vennen Vilhelm, at han godt kunne tænke sig at opleve det: “Jeg har faaet Interesse for det Land, siden jeg læste Steen Blichers Noveller” (Andersen, 16). Både i Blicher-forskningen og i den bredere reception af forfatterskabet er fortællingerne fra vestkysten dog gået i glemmebogen. Af Blichers omfattende bagkatalog læses som regel kun nogle få kanoniserede noveller, som især udspiller sig på den midtjyske hede, hvorved hans status som opfinder af den jyske vestkyst som litterært territorium overses. Med denne artikel ønsker jeg således at belyse et overset aspekt af Blichers forfatterskab samt indlemmelsen af en ny geografi i dansk litteraturhistorie.

Landskab og litteratur

Blichers vestkystlitteratur udkommer på et tidspunkt, hvor en ny form for stedsbevidsthed har vundet indpas i litteraturen. Interessen for stedet hænger sammen med en romantisk dyrkelse af nationalstaten. Jan Rosiek beskriver, hvordan “det danske landskab” og “den danske natur” (begge i bestemt ental) i de første årtier af det nittende århundredes litteratur bliver essentielle for dannelsen af nationalidentitet (Rosiek, 20-27). En lignende pointe udtrykkes af Gertrud Oelsner med hensyn til periodens malerkunst. Oelsner undersøger i sin ph.d.-afhandling, hvordan “landskabsmaleriets geografiske repræsentationer befordrede en fælles opfattelse af, hvori den danske nation bestod” (Oelsner, 5-6). Særligt Oelsner har imidlertid blik for, at det Danmark, som afbildes i de romantiske landskabsmalerier, er en idylliseret fremstilling af en meget lille del af Danmarks geografi, nemlig Nordsjælland. Når Blicher i det indledende citat beder læseren om at frigøre sig fra forestillingen om Øresundskysten, er det ikke tilfældigt, men et udtryk for, at netop de østvendte kyster indkapslede forestillingen om det ideelle danske landskab. Blandt de mest berømte litterære eksempler herpå er Oehlenschlägers “Fædrelands-Sang” fra 1819, som senere skulle blive udråbt til nationalsang, hvor brede bøge nær salten Østerstrand spejler deres toppe i bølgen blå.

Med “Eneboeren”, “14 Dage”, “Marie” og *Vestlig Profil* gør Blicher altså op med en fremherskende synekdokekonstruktion, hvor en afgrænset egn bliver gjort til repræ-

sentant for hele den gryende nationalstat. Indlemmelsen af den jyske vestkyst er ikke bare et litterært eksperiment, men også et politisk projekt, der handler om at frem-skrive en (vest)jysk regionalidentitet og at integrere det jyske i Danmarks forestillede geografi. I doktorafhandlingen *Opdagelsen af Jylland* skriver Steen Bo Frandsen, at Blichers tidlige digtning "kan tolkes som et forsøg på at give den danske periferi og dens indbyggere, Jylland og jyderne, den plads i staten, som de fortjente, men ikke kunne tilkomme ifølge den herskende kulturopfattelse, der ikke regnede periferier og fjerne provinser" (Frandsen 1996, 112). Jyllands og jydernes særegenhed står også centralt i Johs. Nørregaard Frandsens læsning af Blichers rejseskildring i *Hvor ligger provinsen*. Frandsen bemærker, at netop egnens fremmedhed gør Jylland til en "autentisk provins" (Frandsen 2023, 99).

Et centralt argument i denne artikel vil være, at Blichers indlemmelse af Jyllands vestkyst i litteraturhistorien og den forestillede nationalstat manifesterer sig som en særlig omgang med landskabsgenren. Før vi nærmer os teksterne, vil det derfor være nyttigt at skitsere nogle gængse bud på, hvad et landskab er. Dette vil tydeliggøre, hvordan Blicher låner fra genren, og hvordan han udfordrer den.

Den indflydelsesrige kunsthistoriker og landskabsteoretiker W. J. T. Mitchell taler om en "peculiar indeterminacy", som kendetegner landskabet:

“ It [landscape] is generally the ‘overlooked’, not the ‘looked at’, and it can be quite difficult to specify what exactly it means to say that one is ‘looking at the landscape’ [...] The invitation to look at the landscape is an invitation [...] to ignore all particulars in favor of an appreciation of a total gestalt, a vista or scene that may be dominated by some specific feature, but is not simply reducible to it. (Mitchell, vii)

For Mitchell er landskabet en totalitet, som ikke i sig selv yder nogen aktiv indflydelse, men som fungerer som "the background within which a figure, form or narrative act emerges" (s. vii). Vi bemærker også synssansens dominans i Mitchells udlægning – landskaber er noget, der skal beskues.

En lignende udlægning finder vi hos Jan Rosiek, der definerer landskabet som "et indrammet udsnit af natur, der betragtes æstetisk fra en ophøjet og distanceret position. Det danner således en panoramisk og sammenhængende helhed, der erfares som adskilt fra det sociale liv og dets praktiske håndtering af natur som ressource" (Rosiek, 68). Ligesom Mitchells "total gestalt, a vista or scene" betoner Rosiek landskabets overblik og muligheden for at forene detaljer i en "panoramisk og sammenhængende helhed". I Rosieks definition finder vi desuden den overbevisning, at landskabsblikket involverer en sløring af de praktiske udnyttelsesmuligheder, et stykke land måtte have. Også her er han på linje med Mitchell:

“ The landscape imperative is a kind of mandate to withdraw, to draw out by drawing back from a site. If a landscape, as we say, ‘draws us in’ with its seductive beauty, this movement is inseparable from a retreat to a broader, safer perspective, an aestheticizing distance, a kind of resistance to whatever practical or moral claim the scene might make on us. (Mitchell, viii)

Rosiek og Mitchell deler altså det synspunkt, at landskabsblikket i en vis forstand er uforeneligt med arbejde, praksis og spørgsmål om ressourcer. I mange landskabs-teorier er dette faktisk et definerende karakteristikum, der kan opsummeres med Raymond Williams berømte konstatering fra 1973: “a working country is hardly ever a landscape” (Williams, 120). Som vi skal se, bliver denne definition udfordret af vestkysten. Selvom Blichers vestkystlandskaber på ingen måde er fri for æstetisering og forsøg på at opnå panoramiske og enhedsskabende overblik, er de også kendetegnet ved at blive brugt og ikke bare betragtet. Vestkysten er i høj grad et “working country”; dets indbyggere er ikke “hele Hovedstadens pyntelige Verden,” som i det indledende citat iler frem og tilbage langs den nordsjællandske kyst, men et arbejdende folk. Det særegne i Blichers vestkystlitteratur består netop i disse to modsatrettede tendenser.

Dan Ringgaard nævner endnu et fundamentalt aspekt ved landskabet, nemlig subjektivitet. Ringgaard peger på, at landskabet bliver en signifikant æstetisk kategori i nordisk litteratur fra midten af 1700-tallet i takt med, at *toposset* begynder at miste sin status i naturbeskrivende lyrik. I stedet træder en mere personligt fokaliseret oplevelse af steder, som fortolkes og beskrives i deres egen ret snarere end som variationer over antikkens eller middelalderens topoi: “A new rhetoric of subjectivity made it possible to see through the coded pastoral landscape and the transcendental nature toward historical time and space in which modern individuals were able to articulate themselves” (Ringgaard, 35). Som kontrast til de standardiserede og let genkendelige naturkonfigurationer i tidligere litteratur, bliver landskabet et produkt af en individuel og subjektiv gengivelse af det observerede. Således peger et moderne landskab ikke kun tilbage på tidligere litterære og metafysiske naturvisioner, ej heller kun ud mod den geografiske, materielle verden, men også ind mod det individ, der har givet den litterær eller kunstnerisk form.

Ovenstående er på ingen måde en udtømmende diskussion af, hvad et landskab er. Det giver dog nogle indgangsvinkler til at undersøge Blichers vestkyst. Vi skal senere se på vestkysten som arbejdsplads og ressource, men først skal vi se, hvordan Blicher med afsæt i landskabet som genre iscenesætter kysten som æstetisk rum.

Vestkystens æstetik

En af de måder, hvorpå Blicher skaber den fornødne distance til kysten til at kunne gøre den til landskab, er at lade sine fortællere søge op i højden og betragte den ovenfra. Dette greb er allerede til stede i “Eneboeren paa Bolbjerg”. Ligesom i rejseberetningen har Blicher indskrevet et “du”, og dette du lader han bestige Bulbjerg¹ i to etaper. Først lader han du’et vende ryggen til havet og betragte det “smilende Landskab” bagved klitterne: “lad dit Øjesyn med Velbehag svæve ned over Marker og Enge, Huse og Byer, og hen over Fjorden med dens mange Vige, til Landstrimlerne paa hiin Side Bredningen der skille mellem Vandet og Luften” (Blicher 1959a, 306). Dette er et meget typisk, idyllisk landskab. Det er kendetegnet ved afgrænsede, indelukkede lokaliteter (marker, byer, landstrimler osv.), der tilsammen udgør den fornemmelse af totalitet, som Rosiek og Mitchell fremhæver som et karakteristikum for landskabet. Oplevelsen af overblik og helhed antager et helt kartogra-

fisk præg: "Vejrmøller og Kirker – mørke Smaaprikker og lyse – fremhæve sig som Tegn paa det store Landkort" (s. 306).

Bestigelsen af Bulbjerg fuldendes, da du'et træder op på klintens kant, hvorfra læseren præsenteres for et meget anderledes skue:

“ træd op paa Klippens yderste Rand! Tohundrede Fod neden under Dig, stejlt, har Du Havet – det vilde, det grændseløse Hav: overalt saavidt Du øjner, uden Afvexling, uden Hvildepunkt for dit ustadige Blik, til hist i det Fjerne, hvor det sammensmelter dunkelt med Himmelen, som Tiden med Evigheden. (s. 306)

Modsat det bagvedliggende land er Vesterhavet grænseløst, umådeligt og ufatteligt. Denne fornemmelse får Blicher bl.a. frem gennem beskrivelsen af blikket. I det første citat "svæver" blikket roligt og med "Velbehag" ned over landskabet og skaber uden problemer et overblik over alle dets enkelte bestanddele. Synssansen udfordres derimod af havet. Her er ingen referencepunkter, og i mødet med denne endeløse flade bliver blikket "ustadig[t]". Hvor det første citat bestod af en opremsning af en række konkrete og let genkendelige landskabsfænomener, må fortælleren i det sidste citat forlade sig på et billedsprog, der påkalder langt mere abstrakte og ubegribelige størrelser: Himmelen, Tiden og Evigheden.

Fortællerens oplevelse af Vesterhavet i "Eneboeren" kan ses som et udtryk for en proces, som litteraturforskeren Margaret Cohen har kaldt "the sublimation of the sea" (Cohen, 106-31). Cohen bruger udtrykket til at beskrive det fænomen, at havet fra midten af 1700-tallets gradvist manifesterer sig som æstetisk objekt i kunst og litteratur adskilt fra menneskeligt arbejde. Hvor den tidligere maritime litteratur – fra ikke-fiktive logbøger til "sea adventure fiction" som Defoes *Robinson Crusoe* – fokuserede på det søfarende menneskes ageren på og omkring havet, bliver det i denne nye litteratur havet selv og dets kyster, der rummer æstetisk potentiale. Når dette nyopfundne rum skal beskrives, foregår det ofte med udgangspunkt i det sublime, et æstetisk register, som har rod i antikken, men som med Joseph Addison, Edmund Burke og Immanuel Kant kodificeres og bliver til en central del af den romantiske generations syn på havet. Det sublime er med Burkes ord "the strongest emotion which the mind is capable of feeling" (Burke, 459), og det opstår blandt andet i mødet med det umådelige, overvældende, ufattelige og grænseløse.

Dyrkelsen af det sublime bliver et varemærke for mange af de romantiske digtere og kunstnere, og kysten bliver et oplagt sted, hvorfra det sublime kan opleves. Værker som Lord Byrons *Childe Harold's Pilgrimage* (1812) og P.B. Shelleys "A Vision of the Sea" (1820) samt J.M.W. Turners og Caspar David Friedrichs *seascapes* er med til at sammentømre forestillingen om havet med den sublime æstetik, og det er meget nærliggende at læse Blichers vestkystskildringer ind i denne tradition. Bølgernes vælde, fornemmelsen af havets uendelighed og påkaldelsen af evigheden i de ovenfor citerede passager passer fint på Burkes definition af det sublime. Samtidigt forstærkes det sublime indtryk af Blichers vestkyst af den implicite dødsbevidsthed, der ligger i du'ets oplevelse af havet. Det idylliske landbrugsland iagttager han ved at vende sig om på vej op ad klinten, men først når han træder helt ud på kanten og ser det bratte fald under sig, kan han for alvor opleve havet. Her mærker han den

særegne blanding af angst og fryd, som for Burke er centralt for oplevelsen af det sublime: "Whatever is fitted in any sort to excite the ideas of pain and danger, [...] or operates in a manner analogous to terror, is a source of the sublime" (Burke, 459).

Litteraten Wolfgang Behschnitt har som en af de eneste beskæftiget sig med Blichers vestkystlitteratur. I en læsning af "Eneboeren" bemærker han også dens sublime karakter, men han påpeger samtidigt, som en slags modvægt til det umådelige, et ønske om opmåling og kortlægning. Landskabsbeskrivelserne i "Eneboeren", skriver han, "make this liminal and sublime space accessible and manageable, as space to be [...] measured and charted, to be appropriated as a part of the imagined geography of the nation" (Behschnitt, 85). Selvom Behschnitt måske overvurderer hvor "accessible" og "manageable" egnen egentlig bliver hos Blicher, har han ret i, at kortlægning synes at være et væsentligt aspekt i Blichers vestkystlitteratur. I hans kystlandskaber finder vi ofte en unik blanding af skøn harmoni, sublim overvældelse og realistisk, næsten naturalistisk, overblik. Et eksempel fra rejseberetningen:

“ Paa denne Kæmpehøi gives en Udsigt - en Omsigt, der var en Malermesters Pensel fuldkommen værdig; det kunde blive et Panorama, der var værd at tale om: trindtom forinden det gule Sandhav med dets ubevægelige Bølger, der mod Syden og Norden strækker sig saa langt som Øiet naar: mod Vesten, Størhavet med sine evigt urolige Vover: mod Østen, paa hiin Side Ørkenen, en mørk Stribe af det opdyrkede og beboede Land. En stor Indsø noget borte i Syden med en Kirke, en Mølle og nogle Huse paa sine Bredder formilder det dødningeagtige i dette store melancholske Naturmalerie, paa hvis liigblege Grund de vidtadsprede mørke Pletter bringer os snarere i Tanker om Skibsvrag og Ligkister end om Huse. (2013, 29)

Dette 360 graders overblik fra toppen af Blåbjerg er en minutiøs kortlægning af hele egnen med dens forskellige topografiske træk og bebyggelser. Vi bemærker dog også trangen til at fortolke det som æstetisk objekt. Som i "Eneboeren" sammenligner fortælleren uvægerligt omgivelserne med landskabsmaleriet (Malermesterens Pensel, Panorama, Naturmalerie), hvilket giver passagen en ekfrasisk karakter. Samtidigt involverer landskabsbeskrivelsen en æstetisk dom – det er værdigt for malermesterens pensel, og det er værd at tale om.

Det er dog umuligt at undgå at bemærke, at der her ikke er tale om et skønt, idylliseret landskab af den type, som guldaldermalerne og de romantiske digtere havde gjort til dansk varemærke, og som Blicher selv parodierer i citatet om Øresundskysten. Blicher maler snarere et landskab, som gennemsyres af død og ødelæggelse (dødningeagtige, liigblege, Skibsvrag og Ligkister). Guldaldermaleriets form mimes, men dets indhold er skiftet ud med et meget mere dystert. Dette bliver endnu tydeligere i den efterfølgende passage, hvor fornemmelsen af død trænger fra landskabet og ind i sindet:

“ Tanker! ja, mange Tanker, nye Tanker, dybe Tanker gennemløbe Sjelen paa denne Sandhavets Kæmpegrav. - Ogsaa Dødstanken kommer ukaldet; du kan ikke holde den ude. Alle disse talløse Sandbobler! komme de Dig ikke for som Gravtuer? synes Dig ikke hele dette stille livløse Klitland at være en uhyre Kirkegaard, hvor selve Væxtlivet er uopvæk-

keligt begravet? Intet Korn, intet Græs til Føde for Mennesker og Dyr! Ingen Blomster, til at kvæge dit matte Øie! - kun hist og her en Hippophae Rhamnoides - Ørkenens Cypres - med sine bleggrønne Blade, sine hvasse Torne, sine liiggule bittersure Frugter. (s. 29)

Egnens topografi og flora bliver her til vanitassymboler, der minder fortælleren om forgængelighed. Sammenligningen af egnen med en "uhyre Kirkegaard, hvor selve Væxtlivet er uopvækkeligt begravet" gør stedet til en ødemark, hvor al overlevelse på det nærmeste er et mirakel.

Dødens tilstedeværelse i landskabsbeskrivelserne er karakteristisk for alle Blichers vestkysttekster. I "Eneboeren" beskrives klitlandskabet f.eks. som en "Uhyre Kirkegaard" ligesom i ovenstående passage, mens klitterne kaldes for "talløse Kæmpegrave" (1959a, 305). I "14 Dage" starter fortællingen ved en kirke og tilhørende kirkegård, som er ved at styrte i havet, hvorved ligrester og knogler bliver blottet og ligger frit synligt – et syn, vi også møder ved Agger Kirke i *Vestlig Profil*, hvor "en blegget Hovedskal keeg op mod Dagens Lys; tvende hud- og kødløse Been dinglede ud over Klinten, som til en ny Vandring efter den lange Hvile" (2013, 44). "Marie" indeholder to centrale vendepunkter: et fatalt skibsforslis og en druknedød i kviksand.

De mange allusioner til død trækker dog ikke noget fra oplevelsen af kysten som et æstetisk objekt. Tværtimod er Blichers fortællere alle fascinerede af netop dette træk ved vestkysten, og vanitassymbolikken og den sublime dødsbevidsthed bliver Blichers måde at æstetisere et landskab, som dybest set er fjendtligt og uegnet til beboelse. I "Marie" er det for eksempel en drøm for fortælleren at overvære et forlis, og også i rejseberetningen finder vi en begejstring ved vrag og vraggods:

“ der rager et Vragstykke en Stump af en Forstavn, glindsende sort op af den hvide Sand - der staaer en Strandmaage og nedhulker en Fisk - der staaer Kølen af en fordums Sejler med sine nøgne afbrækkede Ribbeen - der løber en rødbenet Strandryle, - der er nok et Vrag, og nok eet. (2013, 58)

Identifikationen af vraget med et skelet skaber en metonymisk relation til de sømænd, som givetvis har mistet livet i forliset. Alligevel beskrives synet af fortælleren som en "behagelig Afvexling" (s. 58). Som en slags undergangsturist frydes fortælleren ved de mange påmindelser om havets voldsomhed og menneskets skrøbelighed i mødet med det.

Vestkystens brug og brugere

Når Blichers fortællere kan opleve egnen som æstetisk på trods af de konstante påmindelser om druknedød og hungersnød, skyldes det, at de i alle teksterne bestrider rollen som gennemrejsende turist og dermed ikke er i direkte kontakt med farerne og de barske vilkår. Dette skaber den afstand, som for Rosiek, Mitchell og Ringgaard er nødvendig for at kunne opfatte egnen som et landskab, og som for Burke er en forudsætning for oplevelsen af det sublime: "When danger or pain press too nearly, they are incapable of giving any delight, and are simply terrible" (Burke, 459). Fortællerne, der aldrig selv er i fare, oplever og iscenesætter de mange memento mori

– sparsom vegetation, knoglerester, skibsforlis osv. – som litterære virkemidler, der er med til at give egnen sit eksotiske præg. Ikke desto mindre peger disse aspekter på en bagvedliggende virkelighed. Blicher er ikke blind for truslerne om ressource-mangel, erosion og farligt fiskeri, der er hverdagen for kystboerne. Som eksempel på det kan vi betragte indledningen til “Marie”. Her etableres først et fugleperspektiv på hele Jylland, som efterfølges af en beskrivelse af de barske vilkår, hvorunder beboerne lever:

“ Hiin smalle Landstrimmel, som den danske Halvøe skyder op i Nordsøen, er næsten heelt overhyllt med Flyvesand, opkastet af Vesterhavet, og videre henført af dets Bundsforvandte Stormen; ret som om hiint frygtelige Element med denne golde Gave vilde spotte Jorden over Tabet det tilføjer ved at undergrave dens Grundvold og røve dens frugtbare Dele. Men endnu har Fienden ikke mægtet at fordrive Landtungen standhaftige Beboere. Fra den selv tage de Erstatning for det lidte Tab: og Sandets Magt bekæmpe de ved Hjælp af en Græsart, som aldrig lader sig kvæle, men stedse vil være øverst. (1959b, 7)

På næsten mytologisk vis præsenteres vi her for menneskets kamp mod en fjendtlig natur. Vesterhavet, “Fienden”, angriber landjorden og dens beboere, som dog ikke har i sinde at give op. Men menneskenes kamp er tabt på forhånd. Indtil videre har de kunnet forsinke naturens overherredømme, men de kan ikke undgå det: “Men længere inde ere endnu nøgne vidtstrakte Sandbjerge, der i en Afstand ligne snetakte Fjelde, og Aar for Aar bemægtiger sig Strækninger af de dyrkelige sletter, dem Flid og Møje aftvinger en sparsom Grøde” (s. 7). Ikke kun havet fra vest, men også klitterne fra øst trænger sig ind på menneskenes territorium og besværliggør agerbrug.

I indledningen til “Marie” fremstilles ikke bare et goldt og ressourcefattigt område, men også en respekt for og fascination af kystboerne, der formår at overleve i det ugæstfri landskab. Denne karakteristik er gennemgående for Blichers vestkystboer, der ved flere lejligheder prises for deres arbejdsmoral og hårdførhed. I *Vestlig Profil* hedder det eksempelvis: “koldt Mod, rolig Hengivenhed, ubøjelig Standhaftighed – dette er Præget, hvormed idelig Møje og idelig Fare har stemplet Havgassens mandige Aasyn” (s. 35). Lovprisningen af de gæve vestjyder er ikke overraskende, når man tænker på Blichers kærlighed til det jyske i sin helhed. I “Jyden han æ stærk å sej”, som Blicher skrev til en folkefest i 1846, der dog aldrig blev afholdt, fremstilles jyden ligeledes som både modig og rolig og i stand til at tage tingene i stiv arm: “Goer ed op, å goer ed nier / åller do fåtawt ham sier”. I rejseberetningen tilføjes dog endnu en dimension til kystboerne. Selvom de prises for deres tapperhed og ukuelige kamp mod de barske vilkår, sporer man også visse steder en patosladet medlidenhed fra fortællerens side, som f.eks. hans apostrofiske henvendelse til indbyggerne på halligerne i Vadehavet:

“ Arme Mennesker! hvad bie I dog efter? hvorfor flytte I ikke over til os Andre paa det trygge Fastland? Vi har Korn og Fæ, blomstrige Enge, løvrige Skove - I have intet selv, uden maaske ‘Græs til en Koe,’ Brød hente I hos os, The og Sukker i fremmede Lande; og dermed friste I en tarvelig, altid truet Tilværelse? (s. 20)

Halligboen er måske nok en helt og et forbillede, men her er han også en stakkel, der grundet overdreven "Kjerlighed til Fødelandet" (s. 20) ikke nænner at flytte væk fra de i fortællerens øjne ubeboelige øer, hvor tidevandet konstant overskyller husene. Der ligger imidlertid en tvetydighed i denne karakteristik. For mens fortælleren stiller sig medfølelse over for de lokales tilværelse, giver han også det indtryk, at de lokale ikke lader sig gå på af situationen: "Men I smile, spise eders Smørrebrød, drikke eders The, kaste et fromt Blik til Himlen, og et roligt til Havet – Himlens og Havets Herre beskærme Eder!" (s. 20).

Vi så tidligere, hvordan Blicher henter inspiration fra den sublime tradition, når han skal beskrive kystlandskaberne med de golve strande og det vilde hav. I karakteristikken af de lokale og deres brug af kystområdet tangerer stilen snarere poetisk realisme. De fromme og arbejdsomme, men simple kystboer fremstilles i et idealiserende skær, og de prises for deres evne og vilje til at trodse deres ellers umulige kår. Det samme ser vi i beskrivelsen af Aggerboerne. Også de er i fortællerens øjne stakler uden dog at lade sig mærke med det selv:

“Det er et haardt Liv, han fører, den stakkels Aggerboe: oftere kold end varm; oftere vaad end tør; mere ude end hjemme; men spørg ham, om han vil bytte med Dig, Du som sover i Edderduun, gaaer paa Uldtepper, ager i Wiernervogne, æder Østers og Skildpadder, drikker Chokolade og Madeira - jeg vædder, han holder fast ved sin Vadmelsdyne, sin tjærede Baad, sin sorte Fiskegryde og sit Ølkruus; thi - han spiser bedre end Du, og han sover bedre. Det varme Ølkruus, som Hustruen eller Kjeresten rækker ham, naar han springer iland fra et heelt Døgns Strabads paa det vilde Hav - det er Hebes Nectarbæger. (s. 44)

Igen en blanding af medlidenhed og beundring. Ligesom Halligboen i det foregående citat forstår Aggerboen, på trods af, eller måske netop på grund af sin "Strabads paa det vilde Hav", at sætte pris på de små glæder. Aggerboen bliver således gjort til modvægt mod den moderne dekadence, som det indskrevne du skydes i skoene.

Blandingen af hyldest og medlidenhed kommer måske tydeligst til udtryk i rejseberetningens skildring af Fanø og dens beboere. Også her tematiseres det slidsomme og farefulde hverv som fisker ved vestkysten. Passagen er struktureret som en dialog mellem fortælleren og et fiktivt du, og det er du'et, som fører ordet til at starte med:

“Frygtelige Leveviis! at sidde tre Maaneder af Aaret paa Sandet, og de ni andre udæske Døden paa Vandet - at favne en Hustru inat, og imorgen slide sig ud af hendes Arme - at bygge et Rede, og døe langt udenfor det - at - 'Stop stop! min Landkrabbe! Din Phantasie sætter for mange Klude til - see til, at du ikke kuldseiler! Der er en Hage ved den Ting. - Tag din Vægt, min Ven! læg i den ene Skaal: langt Liv, hyppig Tidslede, mange lange huuslige Bekymringer, langvarigt Sygeleie, langvarig Dødskamp- og i den Anden: kort Liv, kraftigt Liv, lovlig Nydelse, stakket Bekymring, hastig Død; og see saa, om ikke Tungen vil staa temmelig lodret! (27-29)

Du'et udviser både en medfølelse og en "Landkrabbes" uforståelighed over for kystboens hårde og farlige levevis, men han bliver hurtigt afbrudt af den selvsikre fortæller, der forsikrer ham om, at kystboerne ikke har det værre end fastlandets beboere og i samme ombæring anklager du'et for at lade sin fantasi løbe af med sig. Her må vi igen huske på fortællerens privilegerede måde at opleve egnen på. Det er forholdsvist nemt at idyllisere den simple, men farefulde tilværelse og det hårde arbejde, når man ikke selv deltager i det, men blot bevæger sig igennem det og beskriver det. Endnu mere tvivlsom bliver fortællerens argumentation, da han skal overbevise du'et om, at mandens druknedød heller ikke er nogen stor katastrofe for den tilbageblivende hustru, "thi Slaget rammer aldrig uventet; derfor *nedslaaer* det ikke; mister Kvinden sin Mand, da har hun sine Børn igjen – forhen jo altid hendes Trøst og Glæde i de Ni af Aarets Maaneder, nu i dem alle Tolv" (29). Lovprisningen af kystboernes modstandsdygtighed over for den barske tilværelse er her blevet til en total negligering af den sorg, lidelse og bekymring, som også følger med livet ved vestkysten. En så stærk romantisering af kystlivet kan kun lade sig gøre for den, der ikke for alvor er i berøring med det. Fortælleren, ikke det indskrevne du, er den sande landkrabbe.

Faktisk er det ikke kun sorg og lidelse, som kystboerne kan siges at 'mangle' i fortællerens udlægning. I et besynderligt kapitel med titlen "Klitboerne" springer fortælleren direkte fra en beretning om klitboernes ageren ved strandinger til at tale om et tilsyneladende fravær af seksualdrift: "Man kalde det nu Kulde, Phlegma, eller hvad som helst andet! Vedligeholdelsen af vor Art hos dem er ikke saa meget Naturdrift, som Pligt og Vedtægt" (s. 36). Fortælleren beskriver det som "*Afholdenhed*". "Kydsighed", vil han ikke kalde det, "thi derved forudsættes Fristelse og Kamp" (s. 36). For fortælleren er denne aseksuelle afholdenhed et positivt karaktertræk. Kender man en smule til Blichers privatliv, er det svært ikke at tolke denne passage biografisk. Blicher var overbevist om, at hans kone, den 11 år yngre Ernestine, var ham utro. Selv var han drikfældig og anklagedes gang på gang for misrøgt af sit præsteembede. Derfor er det måske oprigtigt nok, når han dikterer, at "Vellyst er Svagthed" og (måske misundeligt) hylder klitboerne for ikke at være "Vellystens Slaver" (s. 36).

Vestkystens fortællere

Som altid, når man læser Blicher, skal man være på vagt over for fortællernes fremstillinger og selv fremstillinger. Selvom det er udtrykt i en positiv tone, er der visse steder noget afstumpet over de flegmatiske kystboer, som ikke føler begær og ikke sørger over deres døde. Karakteristikken af de umådeligt fromme og standhaftige klitboer indikerer, at de lokale kystboer er inkarnationer af fortællerens fantasi snarere end komplekse individer. Fortællerne i Blichers vestkystlitteratur, og i særdeleshed fortælleren i *Vestlig Profil*, illustrerer dermed Dan Ringgaards tidligere anførte pointe om subjektivitetens centralitet i den type landskabsbeskrivelser, der vokser frem i de første årtier af det nittende århundrede. Fortælleren i rejseberetningen beskriver en egn og dens beboere, men i denne proces beskriver han også sig selv, sin smag og sine værdier. Måske med

undtagelse af Christian fra "Eneboeren paa Bolbjerg" kan man sige, at de vigtigste og mest komplekse karakterer i Blichers vestkystlitteratur, er de tilrejsende jeg-fortællere.

I rejseberetningen bakkes denne pointe op af fraværet af dialog. Selvom indskudte kommentarer og indimellem endda replikudveksling ofte afbryder fortællers talestrøm, foregår denne dialog næsten udelukkende med udspaltninger af fortælleren selv: enten det fiktive du eller Blichers alter ego, Peer Spillemand. På trods af fortællers store interesse for og følelsesmæssige deltagelse i lokalbefolkningen lader han dem sjældent komme til orde. Det er ikke overraskende, at det rejsende jeg fylder meget i en rejseberetning. Manglen på dialog udtrykker imidlertid også et magtforhold. Ved at beholde pennen selv kan fortælleren ordne og udvælge – kort sagt fremstille vestkysten og dens beboere, som han ønsker det. Han har kun rosende ord til overs for befolkningen ved kysten, men som vi har set, er der ikke langt fra en lovprisning af fromhed og arbejdsomhed til en næsten karikeret romantisering af en verden, som fortælleren ikke har nogen praktisk erfaring med, og derfor kan bruge som litterær kulisse.

Vi må naturligvis ikke underkende betydningen af, at Blicher – som den hidtil eneste forfatter – rent faktisk tog derud. Selvom teksterne til tider tenderer det ego-centriske, har de uden tvivl udgjort et værdifuldt indblik i en egn, som har været helt og aldeles fremmed for hans læserskare. Fortællernes centrale position som observerende, fokaliserende og fortolkende instans har dog uundgåeligt betydning for fornemmelsen af autenticitet. Netop autenticitet er et nøgleord i mange beskrivelser af Blichers forfatterskab. I Søren Baggesens banebrydende afhandling *Den blicherske novelle* (1965) hyldes Blicher for sin evne til at fortælle gennem "direkte præsentation i modsætning til medierede fortællinger" (Baggesen, 287), og Blichers samlede produktion betegnes som et "overlegent realistisk forfatterskab" (s. 294). I forlængelse af denne tradition skriver Sune Auken i *Dansk litteraturs historie*, at

“Blichers realisme [består] i selve den måde, hvorpå de enkelte miljøer beskrives. De tegnes op uden tidens lokalkolorit og uden at opfattes som eksotiske. Hos Blicher lever miljøerne på deres egne præmisser helt uden den poetiske realismes let forskønnende penselstrøg; de ligner virkeligt eksisterende miljøer. (Auken, 320)

I sin gennemgang af Blichers forfatterskab kan Auken ikke have brugt meget tid på hans tekster fra den jyske vestkyst, som er ekstremt eksotiske og fyldt med lokalkolorit. Særligt når det kommer til de lokale og deres heltmodige kamp mod en ressourcefattig og farlig egn, udviser teksterne også den poetiske realisme, som Auken ikke mener at finde hos Blicher. Blichers vestkystlitteratur er realistisk i den forstand, at den tager udgangspunkt i et eksisterende stykke land og dets beboere, men den er ikke umedieret, som Baggesen og Auken hævder. Den er tværtimod altid filtreret gennem en tydelig fortællerskikkelse med distinkte æstetiske og moralske idealer. På trods af den til tider minutiøse kortlægning og detaljeorienterede beskrivelse af praksisser på egnen, vedbliver teksterne at være landkrabbers blik på havgassen, midtjydens eksotiserende blik på Danmarks ukendte og ubeskrevne periferi.

Konklusion

Jeg har i denne artikel belyst et særligt aspekt af Blichers vestkystlitteratur, nemlig koblingen af et æstetiserende landskabsblik med en mere brugsorienteret tilgang til egnen. Som modvægt til den lystbetonede og idylliske fremstilling af Øresundskysten i tidens nationallitteratur anført af Oehlenschläger fremstilles egnen som en arbejdsplads, hvor en heroisk lokalbefolkning kæmper mod en ubarmhertig natur. Egnen opleves dog gennem turistens perspektiv, hvilket har stor betydning for fremstillingen. Den ressourcefattige kyststrækning opleves som et sublimt landskab, hvor de mange påmindelser om død og fare bliver fortolket som litterære vanitassymboler. Også kystboerne og deres hverdag glorificeres. Uden at klage accepterer de deres skæbne, og de kommer til at stå som modeller på flid, ydmyghed og selvforglemmelse. Fremstillingen af de lokale er dog ikke kun et produkt af fortællerens observationer, men også et resultat af hans medbragte synspunkter. Ved at projicere sine egne forestillinger og idealer over på lokalbefolkningen berøver fortælleren dem en egentlig subjektivitet, hvorved de kommer til at fremstå som typer i et genremaleri.

Artiklen har især behandlet rejseberetningen *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen*, men mange af pointerne kan overføres på Blichers øvrige vestkystlitteratur, der kan betragtes som en samlet del af forfatterskabet. Novellerne og rejseberetningen er fælles om at skitsere turistens blik på landets udkant, og de udgør en interessant og overset del af ikke bare Blichers forfatterskab, men af indlæmmelsen af Jyllands vestkyst i Danmarks litterære geografi.

Noter

- 1 Klint i Thy. Kaldes "Bolbjerg" i novellen, men staves i dag med u.

Litteraturliste

Andersen, H.C. (1962): *O. T.*, København: Hans Reitzel.

Auken, Sune (2008): "Den moderne tragiker - Steen Steensen Blicher", i Klaus P. Mortensen og May Schack (red.): *Dansk litteraturs historie*, bd. 2: 1800-1870, København: Gyldendal.

Baggesen, Søren (1965): *Den blicherske novelle* (2. uændrede opl.), Odense: Odense Universitetsforlag.

Behschnitt, Wolfgang (2017): "Jutland and the West Coast as liminal spaces in Danish Literature", i Steven P. Sondrup, Mark B. Sandberg, Thomas A. Dubois og Dan Ringgaard (red.): *Nordic Literature: a Comparative History*, bd. 1: *Spatial Nodes*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, s. 80-94.

Blicher, Steen Steensen (1959a): "Eneboeren paa Bolbjerg", i *Digte og noveller*, bd. 1, København: Gyldendal, s. 297-316.

Blicher, Steen Steensen (1959b): "Marie - en Erindring fra Vesterhavet", i *Digte og Noveller*, bd. 2, København: Gyldendal, s. 7-23.

Blicher, Steen Steensen (2013): *Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen*, Blicher-Selskabet og Gyldendal.

Burke, Edmund (2010): "A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful", i Vincent B. Leitch, William E. Cain, Laurie Finke, Barbara Johnson, John McGowan,

- T. Denean Sharpley-Whiting og Jeffrey J. Williams (red.): *The Norton Anthology of Theory and Criticism* (2. opl.), New York: W. W. Norton & Company, s. 454-60.
- Cohen, Margaret (2010): *The Novel and the Sea*, Princeton: Princeton University Press.
- Frandsen, Johs. Nørregaard (2023): *Hvor ligger provinsen*, København: Gads Forlag.
- Frandsen, Steen Bo (1996): *Opdagelsen af Jylland: Den regionale dimension i Danmarkshistorien 1814-64*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mitchell, W.J.T. (2002): "Preface to the Second Edition of *Landscape and Power: Space, Place, and Landscape*", i W.J.T. Mitchell (red.): *Landscape and power* (2. opl.), Chicago: University of Chicago Press, s. vii-xii.
- Oelsner, Gertrud (2016): *En fælles forestillet nation: Dansk landskabsmaleri 1800-1875*, Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet.
- Ringgaard, Dan (2017): "Landscapes", i Steven P. Sondrup, Mark B. Sandberg, Thomas A. Dubois og Dan Ringgaard (red.): *Nordic Literature: A Comparative History*, bd. 1: *Spatial Nodes*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, s. 33-42
- Rosiek, Jan (2015): *Danmark, Gurre, stranden: Steder i dansk litteratur*, København: Sorø: U Press.
- Williams, Raymond (1973): *The Country and the City*, London: Chatto & Windus.